

TÜRK HUKUKUNDA PATENTTEN DOĞAN HAKLAR(*)

Arslan KAYA(**)

I. Patent Kavramı

"Açık olmak" anlamındaki latince kökenli "patere" fiilinden gelen patent kavramı¹, bu alanda ilk pozitif metin olan 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu'da "ihtira beratı"² şeklinde ifade edilmiştir. Mevzuatımızdaki en son mer'i metin olan 27.6.1995 tarih ve 551 sayılı "Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"³ de³ ise yaygın kullanımına uygun olarak "patent" kelimesi tercih edilmiştir. Kavram, sözkonusu Kararname'de doğrudan tanımlanmamıştır.

Patent kavramına ilk dönemlerde lafzi anlamına yakın bir işlev yüklenmiş ve patent olarak ele alınmıştır. Ancak zaman içinde lafzi anlamından farklı olarak kavram; hem buluş üzerinde inhisari kullanma yetkisi sağlayan mutlak hakkı, hem de bu hakkı kanıtlayan belgeyi ifade etmek üzere kullanılmıştır. Buna göre patenti, buluş sahibinin yaratıcı düşüncesinin belirli bir zaman dilimi içinde yasal hükümler çerçevesinde koruma altına alındığını gösteren belge şeklinde tanımlayabiliriz.⁴

* Bu çalışma 8.5.1996 tarihinde yapılan "Prof. Dr. Reha Poroy'a Saygı Semineri"nde tebliği olarak sunulmuştur.

** Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1 Kavramın kökeni hakkında muhtelif görüşler vardır. Örneğin, Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı sözlükte (TDK Türkçe Sözlük, 6. Bası, s.645) kavramın kökeninin İtalyanca olduğu, Pars Tuğlacı tarafından yazılan sözlükte ise (Okyanus Ansiklopedik Sözlük, C.V, s.2292) kavramın kökeninin İngilizce olduğu söylenmektedir.

2 İhtira Arapça kökenli bir sözcük olup, benzeri görülmemiş bir şey icat etme, vücuda getirme, getirilme anlamına gelir. Berat ise imtiyaz verildiğini bildiren fermanıdır, (Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1980, s.502).

3 551 sayılı "Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" 27.6.1995 tarih ve 22326 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kararnamede ilk değişiklik 1 Temmuz 1995 tarih ve 22330 sayılı Resmi Gazete'de düzeltmeler yapılmak suretiyle gerçekleştirilmiş, daha sonradan 3.11.1995 tarih ve 4128 sayılı Kanunla (RG.7.11.1995, 22456) Kararname'ye Özellikle cezai hükümleri içeren maddeler ilave edilmiştir

4 Ayiter, patenti "teknik bir ilerleme meydana getiren ve bir netice halinde somutlaşmış fikirdir" şeklinde tanımlamaktadır. Ayiter, Nuşin; İhtira Hukuku, Ankara 1968, s.31.

Patent esasen sözü edilen mutlak hakkın ve bu hakkın dayanağını oluşturan buluşun kurucu bir unsuru değildir. Patente konu buluş patent verilmeden önce de vardır. Zira buluş bir hukuki işlem olmayıp fiili irade tezahürü, yani hukuki bir fiildir.⁵ Tüm yaratıcı düşünce ürünü eserlerde olduğu gibi buluş üzerinde de buluşu yapanın bir şahsiyet hakkı doğar. Söz konusu bu hak sahibinin kişiliğine sıkı sıkıya bağlıdır.⁶ Nitekim buluş herhangi bir şekilde devir edilirse⁷ yada kanun hükmü gereği muayyen şartlara bağlı olarak buluşu yapan dışında bir kimse patent sahibi sayılsa bile (örneğin işçi buluşlarında işverenin patent sahibi olması durumunda olduğu gibi), şahsiyet hakları devir ve ferağ edilemeyeceğinden buluş sahibinin, başvuru sahibi veya patent sahibinden; buluşu yapan olarak tanınmasını ve adının patentte belirtilmesini istemek hakkı vardır, (PHKH. K. m.15). Bu hak Kararname'de ayrıca başvuruda veya patentte buluş sahibinin isminin zikredilmesi zorunluluğu biçiminde emredici bir hükmede bağlanmıştır, (PHKH. K. m.44). Bu hükümler aynı zamanda buluş ve patentin sahibine/sahiplerine sağladığı hakkın manevi cephesini de gösterir niteliktedir.

Buluş üzerinde sahibinin hakları sadece şahsiyet hakları ile sınırlı değildir.⁸ Sahibinin buluş üzerindeki muntazar hakkının mameleki cephesi de vardır. Nitekim buluş sahibi tıpkı patent başvurusu veya patent sahibi gibi; buluşu kullanmak, patent için başvuruda bulunmak, buluş ve patenti devretmek, rehin etmek ve lisans vermek gibi hakları da kullanabilir. Ancak buluşa tecavüz halinde patentte olduğu gibi bir koruma sözkonusu olamaz. Fakat patent alınmamış olsa bile buluş sahibinin buluşa tecavüzleri haksız fiil hükümleri çerçevesinde men edebileceği açıktır.

II. Patentten Doğan Hak ve Korumanın Anlamı

Patent buluş sahibine buluş faaliyeti sonucunda elde ettiği neticeyi sağlar ve bu sayede buluş sahibine yasal bir koruma temin eder. Ancak bu korumanın çeşitli safhaları vardır. Ya da diğer bir deyişle çeşitli safhalardan geçilmek suretiyle patentin sağladığı korumaya ulaşılır. Öncelikle, buluş fiili ile birlikte buluşu yapan buna bağlanan hakları kazanır. Bu hakların başında ise patent için müracaat hakkı gelir. Bu hakkın ihlali halinde, örneğin müracaat hakkının gasbı halinde Kararnamenin 11 vd. maddesinde muayyen haklar tanınmıştır. Ayrıca bu hakkın manevi ve mali cephesi de vardır. Patent almak

5 Ayiter, s.66

6 Buluş sahipliği hakkı gerçekte buluşun tamamlanması ile birlikte buluş sahibinin şahsında doğar. Buluş sahipliği hakkının hak objeleri/unsurları ise kişinin subjektif buluş tasavvuru, fikridir. Buluş sahipliği hakkının meşruiyeti ise doğal olarak gayri maddi malın (yani fikri ürünün) onu oluşturanın şahsına ait olması düşüncesine dayanır. Buluş sahibinin fikri ameliyesi ve faaliyetleri dolayısıyla şahsi bir hakkın sahibi olduğu açıktır. Ancak, buluşun tek bir kişinin inhisarında olmasına imkan yoktur. Aynı konuda iki kişinin buluş sahibi olması mümkündür, Hubmann, Heinrich; *Gewerblicher Rechtsschutz*, München 1974, s.102-104.

7 Patent başvurusu ve patentin devrinin aksine (m.82) buluş üzerindeki hakkın devri ayrıca bir şekle bağlı değildir.

8 Ancak hemen ifade edelim ki, konu teorik düzeyde oldukça tartışmalıdır, bkz. Hubmann, s.45 vd.

amacıyla Türk Patent Enstitüsü'ne müracaatla birlikte buluşu yapan patent başvurusuna bağlanan hakları kazanır. Nitekim Kararname'nin 42 ve devamı maddelerinde başvuru usulü, 82'nci maddede ise patent başvurusunun yayımlanmasının etkileri düzenlenmiştir.⁹ Patentten doğan haklar (Rechts aus dem Patent) ise kural olarak Türk Patent Enstitüsü'nün patent verme kararı ile birlikte (Rechtskraft des Erteilungsbeschlusses) doğmaktadır.

Patentten doğan hakları Kararname ile tanımlanmış ve korunmuş haklar olarak tanımlayabiliriz. Esasen patent sadece buluşa bağlı hakları izhar eder. Ancak patent aynı zamanda bu hakların dermeyeran edilmesinin maddi unsurunu da oluşturur.¹⁰ "Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" de düzenlenen, patente bağlı inhisari istifade yetkisi ve patentin sağladığı hakların kullanılması için patentin alınması zorunludur. Zira, bu haklardan doğrudan istifade ve Kararname'nin sağladığı koruma ancak bu halde mümkün olur. Dolayısıyla patentin alınmaması durumunda sözkonusu inhisari yetkinin, Kararname'de öngörülen kapsamda ve biçimde kullanılması ve korunması imkanı yoktur. Bu takdirde koruma ancak genel hukuk yollarının takibi ile mümkün olabilir. Aşağıda esas itibariyle Kararname'nin beşinci kısmında 72 ve devamı maddelerde düzenlenen patentten doğan haklar ve buna ilişkin sorunlar incelenmiştir.

III. Patentten Doğan Hakkın özellikleri

1) İnhisari bir istifade yetkisi sağlayıcı niteliktedir, (ausschliesliches Verwertungsrecht).

Patent, sahibi veya sahiplerine buluş bizzat veya üçüncü kişiler aracılığı ile ekonomik şekilde değerlendirmek konusunda inhisari bir yetki sağlar. Diğer bir ifade ile patentin verilmesi ile birlikte patent sahibi Kararname ile korunan buluşu inhisari biçimde kullanma ve buna bağlı haklardan istifade imkanını kazanır. Patente bağlı inhisari kullanma yetkisi ve buna bağlı haklar sadece buluş fikrini değil, aynı zamanda buluşa bağlı olarak ortaya çıkan emteayı da kapsamaktadır. Zira buluş idesinin iktisadi değerinin korunması esasen ancak bu fikre bağlı olarak üretilen şeylerin korunması ile mümkün olur. Ayrıca eşya üzerindeki hakka kıyasla, patent üzerindeki inhisari yetki kapsamına buluş idesinin mütemmim cüzleri de dahildir, (Sachteile, Ersatzteile). Bunlar patent konusu buluşun uygulanmasını mümkün kılan ve buluşun esasını teşkil eden kısmı ile ilgili unsur ve araçlardır.¹¹ Ancak bunların dışında, buluş fikrinden ve özellikle buluşun somutlaşmış halinden bağımsız olarak değerlendirilebilen unsurların, bu yetkinin kapsamına girmeyeceği açıktır.

9 Kararname'nin 82'inci maddesinde patent başvurusunun yayımlanmasına muayyen şartlarla patente bağlanan haklar ve koruma sağlanmaktadır.

10 Ayiter, s.88.

11 Patentten sağladığı korumanın kapsamını düzenleyen muhtelif maddelerde, (Örneğin, m.74, 83) unsur ve araç kavramına yer verilmektedir. Bu hususun aydınlatılmasında MK. m.618-622 hükümlerinden kıyasen istifade etmek mümkündür.

Eşya üzerindeki mülkiyet hakkında olduğu gibi (MK. m.618), patent üzerindeki hakkın da müsbet ve menfi cephesi vardır.¹² Patent üzerindeki hakkın müsbet cephesi, buluş sahibine patentle ilgili tasarrufi işlemlerde bulunmak ve özellikle patenti kendi istifadesi için iktisadi bir şekilde işletmek (gewerbsmaessige Benutzung) biçiminde gözükür. İktisadi şekilde işletme kavramının geniş yorumlanması gerekir. Esasen iktisadi işletme şahsi, ev ihtiyacı veya ilmi kullanım dışındaki tüm işlemleri, bir diğer ifade ile patentin üretimi, satma ve gelir elde etmeye yönelik tüm işlemleri kapsamaktadır. Ürün veya usul patentinin bir işletme bünyesinde kullanılması yanında, tarımda, ormancılıkta, idari mercilerde hastanelerde, camilerde, kullanılması veya bir avukatın, doktorun veya yazarın kullanımını da bu kapsamdadır.

Patente bağlı hakkın menfi cephesi ise daha ziyade patent sahibinin üçüncü şahısların patentten izinsiz istifade etmelerine mani olma şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹⁴ Patent verilmesinden önce mevcut olan hakkın aynı hak benzeri niteliği gereği, bu hakkın men yetkisini de mutazammım olması normaldir. Esasen patente bağlı hakların menfi cephesi ve buna bağlı men yetkisi sadece iktisadi istifadelerle ilgilidir. Dolayısıyla iktisadi istifade kapsamında nitelendirilemeyecek olan, örneğin, sınai ve ticari bir amaç taşımayan ve özel maksatla sınırlı kalan fiiller, deneme amaçlı fiiller menfi yetki kapsamının dışındadır, (PHKH. K. m 75).¹³

İnhisari yetki ve buna bağlı men imkanı eser (ürün) patentlerinde, patent konusu ürünün üretilmesi, satılması, kullanılması veya ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulmasını kapsar, (PHKH. K. m.72/a). Bu kapsama usul patentlerinde ise sadece usulün kullanılması değil aynı zamanda kullanılmasının yasak olduğu bilinen veya bilinmesi gereken usul patentinin kullanılmasının üçüncü kişiler tarafından başkalarına teklif edilmesi, usule bağlı olarak doğrudan doğruya elde edilen ürünlerin satışa sunulması veya kullanılması yahut ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulmasının engellenebilmesi yetkisi de dahildir, (PHKH. K. m.72/d).

2) Mutlak bir haktır.

Eşya hukukunun konusunu oluşturan "şey" den farklı olarak, genelde fikri ürünler üzerindeki haklar gayri maddi bir mala ilişkindir. Doktrinde gayri maddi malların müşterek vasıfları, zamandan ve mekandan mücerret olma, istendiği yerde ve zamanda muhte-

12 Hilty, Reto M., *Der Schutzbereich des Patents*, Basel 1990 s.7-11.

13 Hubmann, s.125; Bu noktada patent konusu buluşun mesleki anlamda kullanımının ne zaman inhisari yetkiye tecavüz ettiğini sanırım Hubmann'dan naklen şu örnekle açıklayabiliriz: Bir yazar, başka birisinin patent aldığı bir tükenmez kalem için özel mektubunu yazmak amacı ile imal edip kullanabilir. Ancak aynı yazarın romanını yazmak amacı ile bu kalem üretmesi veya şahsi ihtiyacı için ürettiği kalem roman yazımında kullanması patent sahibinin hakkına tecavüz oluşturur.

14 Ayiter, s.88.

valarının tekrarlanabilmesi şeklinde sayılmaktadır.¹⁵ Esasen sözkonusu bu vasıflar, fikri bir ürün olan ve teknik bir problemi çözen ve aynı zamanda teknik bir ilerlemenin ifadesi olan patenti maddi mallardan ayırmaktadır. Dolayısıyla patent ve sair fikri ürünlerin yukarıda belirtilen vasıflar yanında, sahibine inhisari istifade yetkisi sağlaması, bir diğer yönüyle üçüncü şahsın izinsiz istifadesine mani olma imkanını bahşetmesi gibi hususlar, bunların hakların sınıflandırılmasında hangi kategoride olukları problemini gündeme getirmektedir. Nitekim doktrinde özelliklerden hareketle patent üzerindeki haklar, hakların bilimsel tasnifinde bir çeşit mutlak hak olarak kabul edilir.¹⁶ Patent üzerindeki haklar muayyen kısıtlamalar dışında eşya üzerindeki mülkiyete benzer nitelikte geniş kapsamlıdır.¹⁷ Patente sağlanan mutlak hakkın kapsamını ve sınırlarını ise ona bağlanan iktisadi menfaat belirlemektedir.¹⁸

Kararname'nin patent sahibinin haklarından izinsiz istifadeyi yasaklayan 73'üncü maddesinde sayılan haller aynı zamanda mutlak hakkın sınırını da çizer. Patent sahibinin inhisari yetkiler sağlayan mutlak hakkı, Kararname'nin 75.maddesinde sayılan özel maksatlı kullanma, deneme amaçlı kullanma ... gibi geleneksel sınırlamalar yanında; hakkın tükenmesi, ön kullanım hakkı, zorunlu lisans gibi özel sınırlamalara da tabidir. Tüm bu haller mutlak hakkın dışında olup, patent sahibi bunlara müdahale edemeyecektir. Diğer taraftan bu hak patent sahibi tarafından iradi olarak takyid edilebilir. Dolayısıyla bu hak, örneğin, bir lisans sözleşmesi ile üçüncü bir şahsa devredildiği takdirde başkasının hakları üzerinde hak olarak (*iura in re aliana*) sınırlı bir nitelik taşıyacaktır.¹⁹

Patent üzerindeki mutlak hakkın ne zaman iktisap edildiği probleminin de açıklığa kavuşturulması gerekir. Bilindiği üzere fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar herhangi bir şekli muameleye bağlı kalmaksızın, ayrıca bir yere tescil veya bildirimde bulunmaksızın doğar. Oysa patent veya benzer biçimde marka hukukunda ayrıca bir de tescil şartı aranmaktadır. *Ayiter*, buluş üzerindeki hakkın tekemmül ettiğinde doğmayacağını, fakat bunların tekemmülü anında hiç bir hak yoktur da denilemeyeceğini, buluş sahibinin inhisari hakka kavuşmak hususunda muntazar bir hak kazanacağını ifade etmektedir. Buna göre, sözkonusu hak henüz mutlak bir hak değildir. Üçüncü şahısların istifade-

15 *Ayiter*, s.1.

16 *Ayiter*, s.2/3; Mutlak haklarla ilgili olarak bkz. Oğuzman, Kemal; *Medeni Hukuk Dersleri*, 7. Bası, İstanbul 1994, s.89.

17 Patent sahibine tanınan yetkiler dikkate alındığında sözkonusu mutlak hakkın aynî haklara yakın akrabalık gösterdiği görülmektedir; *Hilty*, s.7/8

18 *Ayiter*, s.2; Mutlak hakkın sadece Kararname'nin 73. maddesinde ifade edilen iktisadi yararlanma biçimi ile sınırlı olup olmadığı hususu tartışılabilir. Kararnamede düzenlenen biçimi ile patent üzerindeki hakkın sadece iktisadi cephesi üzerinde durulmuştur. Hakkın birlik arzettiği fikir ve sanat eserleri yasasında olduğu gibi patente bağlı hakların manevi cephesinin de olduğu açıktır. Örneğin, buluş sahibinin adının zikredilmesini istemesinde olduğu gibi.

19 Ancak bu halde bile mutlak hak etkisini gösterir ve mutlak hakkın manevi cephesi gereği buluş sahibi isminin zikredilmesini isteyebilir. Aynı şey işçi ve kamu çalışanlarının buluşlarında da geçerlidir. Patent için işveren müracaat etse bile işçi isminin zikrini isteyebilecektir.

sini önleyici kuvveti ancak tescil ile iktisap edecektir. Buna göre tescil hakkının doğununun şart unsuru olan bir şekli muameledir, (Formalakt).²⁰ Kanaatımızca yazarın tescille bu tür bir anlam vermesine katılmak imkanı yoktur. Esasen patentten önceki safhada, patente yönelik hakta mutlak bir haktır. Bu sonuç öncelikle Kararname'nin 11 ve 12. maddelerinden çıkar. Patent istemek hakkı burada açıkça buluşu yapana ve haleflerine tanınmaktadır. Kaldı ki patent verilmesinden önce buluş sahibinin buluş üzerinde şahsiyet hakkı zaten onun mutlak niteliğini de belirlemektedir.

3) Süreye bağlı bir haktır.

Kararname'nin "Patentin Süresi" başlıklı 72. maddesinde incelenerek verilen patentin süresinin başvuru tarihinden itibaren 20 yıl, incelemesiz verilen patentin süresinin 7 yıl olduğu hüküm altına alınmıştır. Tüm fikri ürünlerde olduğu gibi patentin de zamanla sınırlı olması doğaldır. Zira patent konusu buluş esas itibariyle tekniğin o güne kadarki gelişimi ve birikimine dayanır. Diğer bir ifade ile sözkonusu buluşta daha önceki çalışmalarında payı vardır. Ayrıca teknik bir ilerlemeyi ifade eden ve bir problemi çözen patentin belirli bir süre sonra serbestçe kullanılmasında kamunun da yararı vardır. Diğer taraftan patentin bir süreye bağlanması zorunluluktan da kaynaklanır. Zira patentin uzun süre veya süresiz olarak patent sahibi veya haleflerinin inhisarında tutulması içinden çıkılmaz problemler doğurur.

4) Devir ve ferağ konusu olabilen bir haktır.

Patent üzerindeki hak başkasına devredilebilen, miras yolu ile intikal edebilen veya üzerinde sair tasarrufi işlemler yapılabilen bir haktır. Borçlar hukuku sözleşmesi ile inhisari kullanma hakkının bir başkasına bırakılması yanında patent üzerindeki sözkonusu mutlak hakkın rehin edilmesi, bir işletmede iktisadi değeri olan ortaklık sermayesi olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Nitekim Kararnamenin 86'ncı maddesinde yazılı olmak kaydı ile tüm bu işlemlere imkan tanınmaktadır.

IV. Patentten Doğan Hakkın Kapsamı

1) Patentten Doğan Hakkın/Korumanın Kapsamını Belirleyen Temel Kriter: "İstem veya İstemler"

Patentin sahibine inhisari bir istifade hakkı sağladığı genellikle ifade edilmekle birlikte, esasen patentle korunanın "ne" olduğu, Ayiter'in deyimini ile "(Ne) den istifadenin berat (patent) sahibi için mahfuz tutulduğu, üçüncü şahısların (Ne) den istifade ede-

²⁰ Ayiter, s.3; Yazar aslında burada tescille tapu sicilinde olduğu gibi bir anlam da yüklememektedir.

meyeceği" nin tesbiti önemlidir.²¹ Gerçekte bu soruya verilecek cevap patente bağlı korumanın sınırlarını da belirleyecektir. Kararname'nin "Patent Başvurusu veya Patentten Doğan Koruma Kapsamı ve İstem veya İstemlerin Yorumlanması" başlığını taşıyan 83. maddesinde (ne) den istifadenin patent sahibi için mahfuz tutulduğu ve üçüncü şahısların (ne) den istifade edemeyeceği suali ile ilgili olarak, "İstem veya İstemler" in baz alınacağı ve istem veya istemlerin, tarifname ve resimler esas alınarak yorumlanacağı prensibi-ne yer verilmiştir. İstem veya istemler esasen patentin maddi geçerlilik alanını belirle-mekte ve koruma da bu çerçevede temin edilmektedir.

a) İstem veya İstemler Kavramı

Kararname'nin 83. maddesinde "Patent başvurusu veya patentten doğan koruma-nın kapsamı istem veya istemler ile belirlenir." hükmü yer almakla birlikte, burada ayrıca bir tanım verilmemiştir.²² İstem kavramının tanımı Kararname'nin 47. maddesinde yapılmıştır. Buna göre, istem veya istemler buluşun korunması istenilen unsurlarını açık ve öz olarak ifade eden somut taleptir. İstemde, varılan sonuç ve çözüm açıkca yer alacak ve buluş erişilmesi arzulanan bir sonuç olarak ifade edilemeyecektir.²³

Her başvurunun mutlaka en az bir istemi içermesi mecburiyeti vardır (m.47). Ancak istem, bağımsız bir biçimde veya varsa bağımsız istemi izleyen bir veya birden fazla bağımlı istem biçiminde de labilir. Bağımsız bir istemde buluşun tüm esaslı özellikleri yer alır. Bağımlı istemlerin sözkonusu olduğu halde ise, bağlı olunan istemin tüm özellikleri burada yer alacaktır. Ayrıca bağımlı istemlerin başlangıcında bağımsız isteme atıfta bulunmak suretiyle korunması istenen ilave özelliklerin de belirtilmesi gerekir, (*Yönetmelik, m.9*).²⁴

21 Ayiter, s.89/90

22 Kararname'nin hazırlanırken patentten doğan hakların kapsamı ve korunması konusunda Alman sistemi esas alınmakla birlikte, istem veya istemlerin korumanın kapsamını belirleyeceği ifade edilirken Alman sisteminden ziyade Anglo-Amerikan ve Fransız sistemindeki düzenlemenin dikkate alındığı görülmektedir. Zira bu sistemlerde koruma ancak talep edilen hususlara şamildir ve patenti tatbik mevkiine koymak ve koruma için gerekli vasıta ve usullere sarıh biçimde yer verilmesi mecburiyeti vardır. Oysa Alman hukukunda, özellikle yargı kararlarında, koruma kapsamı tayin edilirken patent istemlerinden ziyade buluş fikrinden hareket edilmektedir, (Bu konuda ayrıca bkz. Ortan, Ali Necip; *Avrupa Patent Sistemi*, C.I, Ankara 1991, s.191).

23 İstemın şekli ve muhtevası ve yazılış biçimi ile ilgili olarak Türk Patent Enstitüsü'ne yapılmış aşağıdaki örneği verebiliriz:

"1.- Bir gaz yayıcısından (1) ve bir kapatma başlığından (2) yapılma ocaklardaki gaz memeleri için geliştirilmiş bir alev yayıcısı olup, özelliği alev yayıcısının (1), halka biçiminde bir oyuğa (3) sahip olması ve bunun içine alev kendisini alev yayıcı sana karşı bastırmak için tasarlanmış açık, bir halkanın (4) yerleştirilmesidir.

2- İstem (1)'e uygun bir alev yayıcısı olup, özelliği; esnek halkanın (4), münavebeli olarak birbirini izleyen kemerli (4a) ve düz bölümlere (4b) sahip olmasıdır.

3- Talep (1) ve (2)'ye uygun bir alev yayıcısı olup özelliği; başlığın (2), halkanın (4) düz bölümlerini (4b) kabul etmek ve kendisini bu bölümlere bastırmak üzere tasarlanmış bir geri tepmeye (5) sahip olmasıdır. (İmza-Tarih)"

24 bkz. dipn. 23 ve 36 da yer alan örnekler.

Bağımlı istem veya istemlerin bağımlı veya ek patentle karıştırılmaması gerekir. Burada bağımsız ve bağımlı istemler esasen bir bütünlük arzeder niteliktedir. Fakat ayrıca talep konusu yapılmak suretiyle ve patentte aranan özellikleri taşıması kaydı ile bağımlı istemlerin müstakil veya ek bir patentin konusunu oluşturmasına da bir engel yoktur. Böyle bir durumda, ilk başvuru konusunun kapsamı içinde kalmak kaydı ile, ayrılan her başvuru için başvuru tarihi, ilk başvurunun tarihi olacaktır. İlk başvuruda rüçhan hakkı talep edilmişse, ilk başvurunun rüçhan hak ve hakları ayrılan başvuruya da tanınacaktır, (PHKH. K. m.45/3).

Patente bağlı olarak sağlanan korumanın kapsamı tayin edilirken tarifname ve resimler ışığında istem veya istemlere objektif olarak verilen anlam esastır. Bu noktada vasat bir uzmanın objektif olarak istem veya istemlere verdiği anlam önemlidir. Dolayısıyla müracaat sahibinin subjektif olarak ne istediği yahut buluşun gelişim seyri, patentten doğan hakkın/korumanın sınırlarının tesbitinde ölçü değildir.²⁵

b) İstem veya İstemlerin Yorumu.

İstem veya istemler tarifname²⁶ ve resimler²⁷ esas alınarak yorumlanacaktır, (PHKH. K. m.83). Hükümlerle, içerik tesbiti amacı ile istem veya istemlerin yorumunda esas alınacak temel unsurların neler olacağı belirtilmiştir.²⁸ Buna göre, yorumda talebin konusunu oluşturan ürün veya usul değerlendirilirken teknik sahada o konuda varılan tüm unsurlar değil, sadece talep sahibinin yapmış olduğu açıklama, yani istemin içeriği esas olacaktır. Bu tesbitte patent istemi, soyut değil, korunma çevresinin tayininde esas alınan normatif nitelik taşıyan açıklayıcı bir unsurdur.²⁹ Dolayısıyla istemde ulaşılmak istenen sonuç farazi olarak ele alınmayacaktır. Böylece geniş yorumun önüne geçilmiş olmaktadır.

İstem veya istemlerin yorumunda lafzi yorum prensibi de kabul edilmemiştir. Bu husus Kararnamenin 83'üncü maddesinin 4'üncü fıkrasında "*istem veya istemler, kullanılan kelimelerle sınırlı olarak yorumlanamaz*" şeklinde hükme bağlanmıştır. Kabul edilen amaca uygun, dar yorum ilkesidir. Zira aynı fıkrada "*korumanın kapsamının tesbitinde istem veya istemler, buluşu yapan tarafından düşünülen fakat istem veya istemlerde ta-*

25 Bruchhausen, s.127; Hilty, s.139.

26 İstem veya istemlerin dayanağı tarifnamedir. İstem veya istemler tarifnamede tanımlanan buluşun kapsamını aşamaz, (m.47). Tarifname esasen buluş konusunu en iyi şekilde ve eksiksiz açıklayan metindir. Bu metinde, buluşun başlığı, buluşun ilgili olduğu teknik saha ve tekniğin bilinen durumu, buluşun çözümünü amaçladığı teknik problemler, resimlerin açıklanması, buluşun açıklanması, buluşun sanayiye uygulanma biçimi yer alacaktır, (Yönetmelik, m.8).

27 Resimlerin düzenlenme biçimi yönetmeliğin 10. maddesinde düzenlenmiştir.

28 Patente bağlı haklar ve korumanın kapsamı belirlenirken öncelik sırası istem veya istemler, tarifname ve resimler şeklindedir.

29 Ortan, C.I, s.190.

lep edilmeyen, buna karşılık ilgili teknik alanda uzman bilirkişi tarafından tarifname ve resimlerin yorumlanması ile ortaya çıkacak özellikleri kapsayacak şekilde kabul edilemez." denilmek suretiyle amaçlanana genişleten, erişilmesi arzulanana bulmaya çalışan bir yorum biçiminin tercih edilemeyeceği açıkça ifade edilmektedir. Esasen burada amaçlanan sadece yorum olup (Auslegung), istem veya istemlerin tamamlanması (Ergänzung) değildir.³⁰ Yorumu irade beyanının tefsirinden ayırmak gerekir. Yorum yapılırken buluş yapanın istihdaf ettiği iradenin açıklanması ya da buna farazi yaklaşım getirilmemeli, istem ve istemlere yansıtılan irade açıklaması objektif olarak değerlendirilmelidir. Kısaca istemin normatif içeriğinin objektif yorumu esastır.

İhtilaf halinde istemin neyi içerdiğinin tesbitinde ilgili teknik alanda bir uzmana gidilecektir. Burada sözü geçen uzman, vasat bir uzman kişidir. Onun uzmanlık alanında tekniğin bilinen son durumu ile ilgili teorik ve pratik bilgisi istemin içeriğini tayinde esas olacaktır.³¹ Yukarıda da açıklandığı üzere uzman kişi bu tesbitinde istem veya istemleri, buluşu yapan tarafından düşünülen fakat istem veya istemlerde talep edilmeyen, buna karşılık tarifname ve resimlerin yorumlanması ile ortaya çıkacak özellikleri kapsayacak şekilde yorumlayamaz. Diğer bir ifade ile uzman veya mahkeme patent istem veya istemlerinin içeriğini aşarak buluş fikrinden hareket edemeyecektir.

Kararname'nin 83'üncü maddesinin 2'inci fıkrasında, istem veya istemlerin bir yandan patent başvurusu sahibine veya patent sahibine hakkı olan korumayı sağlayacak ve diğer yandan üçüncü kişilere de bu korumanın kapsamı açısından makul bir düzeyde kesinlik ifade edecek şekilde birlikte yorumlanması gerektiği hükmü getirilmiştir. Burada istem veya istemlerin yorumunda iki önemli kritere yer verildiği görülmektedir. Bunlardan ilki patent başvurusu sahibine veya patent sahibine hakkı olan korumanın sağlanması gereğidir. Burada özellikle buluşun önemi objektif bir bakış açısı ile ele alınacak, tekniğe olan katkısına dikkat edilecektir. İlkenin ana amacı ise taklidin önlenmesidir. İkincisi ise, üçüncü kişilerin hukuk güvenliğinin kesinlik ifade eder biçimde açıklanmasıdır. Bunun için öncelikle yorum tek taraflı ve üçüncü kişilerin buluş faaliyetinin kاپayıcı nitelikte olmamalıdır. Dolayısıyla, genel ifadelerden kaçınılması ve genel prensiplere atıftan kaçınmak mecburiyetinin bulunduğu açıktır.

Rüçhan hakkı talep edilen bir patent başvurusunda, buluşun bazı unsurları rüçhan hakkının doğduğu patent başvurusunun istem veya istemlerinde talep edilmemiş olsa dahi, rüçhan hakkının doğduğu patent başvurusu tarifnamesinde açık ve şüpheye yer vermeyecek şekilde yer almış ise rüçhan hakkı sözkonusu istem veya istemler içinde kabul edilir, (m.52/son).

30 Hilty, s.140 vd.

31 Hilty, s.159; Troller, s.884.

c) Eşdeğerler (Muadiller) Problemi

Kararname'de patentin sağladığı koruma sadece patent istemleri ile sınırlı tutulmamıştır. Patentin aynen veya kısmen kullanılmak suretiyle ihlali yanında eşdeğer vasıtaların kullanımı da tecavüz kabul edilmek suretiyle önlenmiştir. Patent verilen buluşa ait unsurların üçüncü kişi tarafından kısmen veya aynen kullanılması açıktır. Eğer bir kimse patentin unsur ve araçlarını doğrudan kullanıyorsa aynen kullanmadan söz edilir. Tesbitinde güçlük olan kavram ise eşdeğerler (muadiller) kavramıdır.

Eşdeğerler, istem veya istemlerle aynı işlevi gören, bu işlevi aynı şekilde gerçekleştiren ve neticede istem ve istemlerde talep edilen unsur ile aynı sonucu çıkartan araç veya unsurlardır.³² Buna göre bir kimse tarafından patentteki fikirden ilham almak suretiyle başka bir araç kullanılmış, yani patent taklit edilmiş ve taklit edilmiş patent ile gerçek patent arasındaki tek önemli fark kullanılan vasıta ise ve bununla aynı teknik netice doğuyorsa ortada eşdeğer bir kullanım vardır ve bu durumda gerçek patent korunur. Örneğin, bir nesneyi herhangi bir yüzeye sabitlemek amacı ile çivi yerine civata veya tapa kullanılması, yahut arabayı kaldıran aygıtlarda veya benzeri mekanizmada sıvı yerine hava kullanılması hallerinde eşdeğer kullanımdan söz edilebilir. Almanya ve İsviçre öğretisinde eşdeğerler, teknik anlamda eşdeğerler (technischer Aequivalenz) ve patent eşdeğerleri (patentrechtlicher Aequivalenz) şeklinde ayrılmaktadır. Teknik eşdeğerlerin tesbiti oldukça kolay olmakla birlikte (yukarıdaki örnekte olduğu gibi çivi ile vida, dişli çark ile kayış, kaldırıcı palanga bu niteliktedir) patent eşdeğerleri için aynı şey söylenemez. Patent eşdeğerleri esasen uzman bir kişi tarafından buluş idesinden veya somutlaşmış buluştan doğrudan veya dolayısıyla çıkarılabilen eşdeğerlerdir.

Eşdeğer unsurların kullanılması suretiyle tecavüzün varlığı muayyen bazı şartlara bağlanmıştır. Öncelikle eşdeğer unsurun kullanımının tecavüzün varlığının ileri sürüldüğü tarihte olması gerekir. İkincisi ve belki de en önemlisi patent unsurları ile aynı işlevi gören ve aynı sonucu veren değişik araçların tekniğin bilinen durumuna göre bir buluş sayılmaması icap eder. Tabii ki bunun tesbitinde uzman bilirkişiye başvurulacaktır. Eğer ilgili teknik alanda uzman bir kişi için istem veya istemlerde talep edilen unsur vasıtasıyla aynı sonuca eşdeğerli unsur ile de ulaşılabileceği açıkça görülüyorsa istem veya istemler eşdeğer kabul edilecektir. Uzman kişi tarifname ve resimler yanında kendi teorik ve pratik bilgilerine göre, eşdeğer kullanımı tesbit edecektir.

32 Federal Mahkeme'nin eşdeğer(muadil) kavramını tanımlaması ise şöyledir: "Bir meselenin çözümü için kullanılan vasıtaları fonksiyonları bakımından tetkik etme ve sözkonusu olan iki vasıtanın, neticenin meydana gelmesinde, teker teker aynı teknik tesiri göstermesine muadillik denir" şeklindedir, (BGE 58 II 288). Kararı Ayiter s.90'da zikretmektedir ve oradan alınmıştır. Hirsch kavramı, "aynı olmamakla beraber makamına kaim oldukları vasıtaların icra ettiği fonksiyonun aynının icra eden araçlardır." (Hirsch, Ernst, Fikrî ve Sınai Haklar, Ankara, 1948 s.110) şeklinde tanımlarken, Ayiter'in tanımlaması "aynı tesiri olan değişik vasıtalara muadil denir" şeklindedir, (Ayiter, s.90).

Kararnamenin 83'üncü maddesinin 5'inci fıkrasında patent başvurusu veya patentten doğan korumanın, istem veya istemlerde belirtilmiş unsurlara eşdeğer unsurların, bu meyanda değişik araçların kullanılmasını da kapsadığı hüküm altına alınmıştır. Böylece patent sahibini istem veya isteminde öngöremediği bazı tecavüzlerden korumaktadır. Zaten esas itibariyle eşdeğerler kavramı patent korumasının kapsamını belirlemede kullanılır. Eşdeğer kavramı gerçek önemini patente tecavüz ve taklitte göstermektedir.³³

Eşdeğerler öğretisi bir patentin korunma kapsamının, patent istemlerinde belirtilmiş olmamakla birlikte bazı fiilleri de içerecek şekilde genişletilmesini öngörmekte ve bunu yaparken buluşun anlam ve amacından hareket etmektedir. Gerçekte patent istemlerinin yorumu ile muadeliyet öğretisi aynı amaca yönelmektedir. Ancak ilkinde soyut bir yöntem sözkonusu iken, muadeliyet öğretisinde karşılaştırmalı bir yöntem izlenmektedir.³⁴

d) İstemın Şekli

Kararnamenin 47'inci maddesinde istem veya istemlerin yönetmelik hükümlerine uygun olarak yazılacağı ifade edilmektedir. Her istem açık ve öz olacaktır. Sözkonusu Yönetmeliğin³⁵ 9'uncu maddesinde istemlerin buluşun özü göz önünde tutularak buluş özelliklerini ayrıntılı şekilde belirterek yazılacağı ve birden çok istem var ise bu istemle-

33 Ayiter, s.90; Ortan, s.191.

34 Ortan, s.191/192.

35 Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini gösterir Yönetmelik, RG.5 kasım 1995, s.22454.

36 İstem veya istemlerin yönetmelikte öngörülen şekilde yazılma zorunlu şekil şartı değildir. Açık ve öz olmak kaydı ile arak yazılmak kaydı ile bir istem yönetmelikte öngörüldüğü şekilde yazılmasa bile kabul edilebilir, (m.47/2).

Yönetmeliğe uygun olarak istemin neleri kapsamaması nasıl yazılması gerektiği konusunda şu örnek verilebilir:

Örnek :

"1. Diskli fren olup, bu fren şu kısımları içermektedir: bir boyunluk (1) ; boyunluğa sabitlenerek tutturulmuş bir taşıyıcı (3) ; boyunluğa göre taşıyıcı etrafında dönecek şekilde monte edilmiş, boyunluğun iç tarafına Yönelik içbükey bir kemere sahip olan ve fren motoru işletildiğinde taşıyıcı boyunca bir birinci Yönde kayabilen bir fren motoruna sabitlenerek tutturulmuş bir kumpas (4); taşıyıcıya paralel ve taşıyıcıdan uzak olan ortak eksenin (6) birinci ve ikinci yuvaları (7,8), bu yuvalar sırasıyla boyunluk ve kumpas içinde oluşturulmuştur; yuvalardan en azından biri içinde, kumpasın boyunluğa göre mil etrafında rezidüel dönmesine olanak sağlayan bir aralık ile iki yuva içine eksenel şekilde sokulmuş bir kılavuz pimi (5); ve mil etrafında bu rezidüel dönemeye karşı gelen bir esnek aralama kuvvetini uygulayacak şekilde kumpas ve boyunluk arasına yerleştirilmiş ipliksi yay (9), bu diskli frenin özelliğini, yayın kılavuz pimini dolaşarak sarılmış olması ve boyunluk üzerine dayalı birinci şeride (10) ve kumpasın kemeri üzerine dayanan ikinci şeride (11) sahip olunan ve ikinci şeridin, ortak eksenden uzakta ve esas olarak birinci yönün (D) karşısında bir Yöne bakan bir ucu (11a) yoluyla kemer (2a) üzerine dayanması oluşturmaktadır.

2. İSTEM 1'e göre diskli fren olup, bu frenin özelliği, yayın ikinci şeridinin ucunun (11a), kısmen, kemeri (2a) içbükeyliğinin yönelik olduğu yönün esas olarak karşısındaki bir yöne yönelmiş olmasıdır.

3. İSTEM 1'e göre diskli fren olup, bu frenin özelliği, birinci şeridin yay boyunun iki bölümünü (12,13) birleştirmesi, yayın kılavuz pimi üzerine sarılmasıdır. (İmza-Tarih)"

rin sırasıyla numaralandırılacağı ifade edilmiştir.³⁶ İstemler, tarifname yada resimlere yollama yapılarak, "tarifname ve/veya resimde gösterildiği gibi.." şeklinde açıklamalara yer vermeyecektir.³⁷

e) İstem veya İstemlerin Değiştirilmesi Halinde Korunma Çevresi

Patent hakkının ve patent korumasının kapsamını tayinde esas alınacak istem veya istemler, başvurunun ilanında yer alanlardır. Ancak patent verilme işlemlerinin devamı süresinde istem veya istemlerde değişiklik yapılması mümkündür. Kararname'nin 83'üncü maddesinin 7'inci fıkrasında, bu konu çokta açık olmayan bir biçimde düzenlenmektedir. Buna göre, patentin verilmesi ile ilgili işlemler sırasında veya patentin geçerliliği süresince, istem veya istemlerin kapsamının belirlenmesinde patent başvurusu sahibi veya patent sahibinin beyanlarının dikkate alınacaktır. Öncelikle patentin geçerliliği süresince istemlerin değiştirilebilmesi yasal istisnalar dışında kapalıdır. Zira 64'üncü madde hükmüne göre, yanlış evrak verilmesi gibi önemsiz değişiklikler dışında istem veya istemlerde değişiklik ancak patent verilmesi işlemleri aşamasında mümkündür. Ayrıca istem veya istemlerin değiştirilmesi suretiyle başvurunun kapsamı genişletilemeyecektir. Eğer değişiklik başvurunun kapsamını genişletiyorsa bunun geçmişe etkili olması söz konusu olmaz. İsteme veya istemlerin talep sahibinin isteği veya itiraz neticesi değiştirilmesi halinde ve bu değişiklikle başvurunun kapsamı genişletilmiyorsa korumanın kapsamı değişik istemelere göre belirlenecek ve bu geçmişe etkili olacaktır. Aksi takdirde istem veya istemler geçmişe etkili değildir.

2) Patentten Doğan Hakkın Kapsamı

Kararname hükümlerine uygun olarak alınan bir patent, sahibine buluşu iktisadi şekilde işletmek ve değerlendirmek konusunda inhisari bir hak sağlamaktadır. Patent sahibine sağladığı inhisari hakkın, mülkiyet hakkına kıyasla bir menfi birde müsbet yönü vardır.³⁸ Patentin müsbet etkisi, inhisari hak konusu patentin sadece patent sahibi veya yetkili kıldığı kişilerce, bizzat veya üçüncü kişiler aracılığı ile değerlendirilmesinde görülür. Bu husus Kararname'de, "*patent hakkı sahibi, buluşun yeri, teknoloji alanı ve ürünlerin ithal veya yerli üretim olup olmadığı konusunda herhangi bir ayırım yapmaksızın patent hakkından yararlanır.*" şeklinde düzenlenmiştir, (PHKH. K. m.73/1). Patentten doğan hakkın menfi etkisi ise, patentin üçüncü kişilerce haksız ve patent sahibinin izni olmaksızın kullanılması durumunda patent sahibinin bunu men etmesi şeklinde tezahür eder.

37 Ancak başvuru ayrıca resim içeriyorsa, istemler kısmında zikredilen teknik özellikler, parantez içinde rakam veya harf yahut başka bir biçimde yer verilen, tercihen bu özellikler ile ilişkili atıf işaretleri ile izlenebilir, (Yönetmelik, m.9/6).

38 Hilty, s.7 vd.

İnhisari hakkın fonksiyonel niteliği esasen patentin ihlali ile ortaya çıkar. Nitekim patent hakkının kapsamı ve bu kapsamda sağlanan koruma, Kararname'nin 73.üncü maddesinin ikinci fıkrasında ve 74'üncü maddede patent sahibinin önleme hakkının sınırları çizilmek suretiyle belirlenmiştir. Bu belirleme üçüncü şahısların patent konusu ürünü veya usulü doğrudan veya dolaylı biçimde kullanması ve patent hakkını ihlali ayrı ayrı ele alınmak suretiyle yapılmıştır. Bizde aşağıda patent hakkı ve buna bağlı korumanın kapsamını bu ayırım içinde ele alacağız.

a) Patent Unsurlarının Üçüncü Kişilerce İzinsiz Doğrudan Kullanılması Yasası

Doğrudan kullanılmaktan kasıt, üçüncü bir şahsın patent konusu ürün veya usulü yahut patent konusu usul vasıtasıyla doğrudan elde edilen ürünleri, patent sahibinin inhisari hakkını Kararname'nin 73/2 maddesinde belirtilen fiilerden biri ile ihlal eder şekilde kullanmasıdır. Dolayısıyla patent sahibi patentten doğan inhisari hakkını, Kararname'nin 73'üncü maddesinde belirtilen tarzalardan biri ile kullanan her üçüncü kişiye karşı ileri sürebilecek, üçüncü kişinin izinsiz kullanımını önleyebilecektir.³⁹ Bu yasak Kararname'nin 73/2 maddesinde ürün ve usul patentlerinde ayrı ayrı ihlâl eden düzenlenmek suretiyle hüküm altına alınmıştır.

aa) Ürün patentinin üçüncü kişilerce doğrudan doğruya kullanılması yasası

Ürün dar anlamda zati bir değeri ve özellikleri olan, muayyen somut bir cisimdir. Ancak bu tanımdan hareketle ürünün mutlaka bir saat veya kalem gibi müstakil bir cisim olarak algılanmaması gerekir. Örneğin, değişik birim veya bölümler arasında bağlantı kuran veya başka bir üründen yararlanan araç veya gerecin de ürün olması mümkündür. Ürünün neticeden ayırdedilmesi gerekir. Netice üründen farklı olarak alelade ve buluş ile meydana gelen bir vakiyadır ve neticeye patent verilmez. Zira netice esasen buluş fikrini vasıflandırır. Bu aşamada problem ortaya konulmuş fakat henüz halledilmemiştir. Bu problemin halli ancak objektifleşen bir buluşla çözülecektir. Dolayısıyla netice bu buluş sayesinde elde edilecektir. Ürün esasen buluş fikrinin dış şekil aldığı veya objektifleştiği şeydir. Dolayısıyla bir kimse bir ürün hakkında patent almışsa, başka bir usulle de olsa o ürünün üçüncü bir şahıs tarafından imalini men edebilir. Buna karşın ortada bir netice var ancak ürün yoksa, üçüncü şahısların aynı neticeyi başka vasıtalarla elde etmesine engel olamaz.⁴⁰

Kararname'nin 73/2a maddesinde patent konusu ürünlerin korunması düzenlenmektedir. Patent verilen buluşun bir eser (ürün) olması halinde patent sahibi, üçüncü ki-

³⁹ Üçüncü kişi kavramı dar yorumlanmamaktır. Patent sağlanan koruma aynı zamanda ihlale katılanlarda kapsar. Örneğin ihlali teşvik eden şerik veya yardım yahut yataklık eden kişiler de bu kapsamdadır, (Bruchhausen, s.127)

⁴⁰ Hirsch, s.76; Ayiter, s.40.

şiler tarafından izinsiz olarak gerçekleştirilebilecek beş kullanım tarzını yasaklayabilecektir. Bunlar; patent konusu ürünün üretilmesi, satılması, kullanılması veya ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulmasıdır. Hemen ifade edelim ki ürünün kullanımının tarzının yasaklandığı bu haller sınırlı olarak sayılmıştır. Patent sahibinin bunun dışında bir kullanım tarzını yasaklama imkanı yoktur. Ancak, bu hallerin kendi içinde geniş yorumlanması gerekir. Aslında, Kararname ile yapılan düzenleme bu bakımdan yetersizdir.

a1) Patent konusu ürünün üretilmesi,

Üretimden kasıt, ürünün kısmen veya tamamen hammaddeden mamul hale getirilmesi ve iktisadi değer olarak ortaya çıkarılmasıdır. Bu halde üretimin nasıl ve hangi amaçla yapıldığı önem arzetmez, (BGH GRUR 1972, 541, 543). Esasen üretim sadece hammaddenin mamul hale getirilmesi demek de değildir. Üçüncü şahsın mamul bir ürünün hasara uğrayan ve kullanılamaz hale gelmiş kısmını yeniden inşa veya tamamlamak suretiyle patent konusu ürünün eşdeğerinin oluşturulması da, sınai ve ticari bir amaç taşımayan ve özel maksatla sınırlı kalan fiiller değilse (m.75a), yasak kapsamındadır. Fakat ürünün iyileştirilmesine yönelik bir tamir veya tamamlama patent hakkı sahibinin koruma kapsamında değildir.

a2) Patent konusu ürünün satılması,

Ürünün iç pazarda satılmasının anlamı, sözkonusu ürünün üçüncü şahıslara temlik, diğer bir deyişle satış işlemi ile üçüncü şahsın ürün üzerinde vasıtalı veya vasıtasız zilyedliğinin temin edilmesidir. Patent konusu ürünün satılmasını sadece klasik satım sözleşmesine inhisar etmemek icab eder. Örneğin ürünlerin kiralanması, mülkiyeti muhafaza kaydı ile verilmesi, yurt dışındaki alıcıya gönderilmesi, lisans verilmesi veya ödünç verilmeside bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bir diğer ifade ile ürünün üçüncü kişiler tarafından bir diğer şahsa devre hazır tutulduğu tüm haller bu kapsamdadır. Ancak ürünün üçüncü şahsa teminat amaçlı olarak devri bu kapsamda değildir.

Kararnamede sadece ürünün satılmasından söz edilmekte ancak satım öncesi safha yani patent konusu ürünün satışa sunulması/arzi ayrıca düzenlenmemektedir. Satışa arzdan kasıt ürün veya patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerin umumun talebine ivazlı veya ivazsız olarak sunulmasıdır. Kanaatimizce, yasada sayılanlar hernekadar sınırlı olarak sayılmışsa da satış öncesi bu aşamanın da patent sahibinin teşhir salonlarında önleme hakkının kapsamında değerlendirilmesi gerekir.

Bu noktada arzın şekli, usulü önem taşımaz. Örneğin, ürünün vitrinde veya teşhir salonlarında (showrooms) arzı, prospektüs gönderilmesi veya gazetede ilan verilmesi ürünün arzı şeklinde anlaşılmalıdır. Bu aşamaların arz sayılması için ürünün hali hazırda

üretilmiş olması veya üretime hazırlanması önemli değildir. Ayrıca arzın mülkiyet veya sadece kullanıma yönelik olmasında önem arzetmez. Hemen ifade edelim ki, ürünün arzı ameliyesi borçlar hukuku anlamında bir icap değildir.

a3) Patent konusu ürünün kullanılması

Kullanma, ürünün üçüncü şahsın amacına bakılmaksızın izinsiz fiilen kullanmayı ifade eder. Bu noktada kullanma hazırlıklarının bu kapsamda sayılıp sayılmayacağı tartışılabilir. Kanaatımızca, bunun da tıpkı satışa ve devre arz gibi değerlendirilmesi ve patent sahibinin önleme hakkının kapsamında ele alınması gerekir.

a4) Patent Konusu Ürünün İthal Edilmesi,

İthal işlemi patent konusu ürünün üçüncü bir şahıs tarafından üretilmek, kullanılmak veya satılmak amacı ile ikinci bir ülkeden yurda getirilmesi anlamındadır. Ancak, eğer ürünle ilgili olarak patentten doğan hak tüketilmiş ise, bu ürün ithal yasağı kapsamında olmayacaktır.

a5) Üretilmek, kullanılmak, satılmak veya ithal edilmek amacı ile patent konusu ürünün kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulması,

Kişisel ihtiyaç kriteri ürünü elinde bulunduran şahsın subjektif durumu yanında objektif ölçüler de dikkate alınarak tesbit edilecektir. Benzer bir düzenleme haksız rekabetle ilgili olarak Ticaret Kanunu'nda da vardır.

bb) Usul Patentinin Üçüncü Kişilerce Doğrudan Doğruya Kullanılması Yasağı

Üründen farklı olarak usul patentlerinde asıl unsur maddi bir varlık değil, bir sınai ürünü veya neticeyi meydana getiren sebep, yahut bir ürünün veya bir durumun/neticenin meydana getirilmesine, idamesine, yöneltilmesine, ortaya çıkmasına mani olunmasına taalluk eden teknik bilgilerdir. Usulden söz edebilmek için netice veya ürünle kullanılan usul arasında bir illiyet bağının bulunması gerekir. Örneğin bir kimse denizden çıkan yosunları (varech) yakarak soda elde ederse bir sınai ürün elde etmiş olur, ancak aynı sınai ürünü yosunu yakarak değilde kükürt yakarak elde ederse yeni bir usul elde etmiş olur.⁴¹

41 Hirsch, s.87; Ayiter, s.41.

Usule patent verilebilmesi için, onun o zamana kadar endüstride kullanılmamış olması gerekir. Yeni bir usulün bulunması ve bu buluşa patent verilmesi, elde edilen ürüne şamil değildir. Dolayısıyla üçüncü şahıslar başka vasıtalar kullanmak suretiyle aynı neticeyi elde edebilir ve aynı neticenin elde edildiği muhtelif vasıtalara patent verilmesi mümkündür.⁴²

Usul patentleri ikiye ayrılır. Bunlardan ilki bir üretim usulüne ilişkindir. Bu tür buluşlarda kullanılan usulle bir maddeye tesir edilir ve yeni bir ürün meydana getirilir. Üretimle ilgili olmayan ikinci grup usullerde ise, tatbik edilen maddede esasen bir değişiklik olmaz, ancak usulün tatbik edildiği objede arzu edilen bir durum meydana getirilir. Masaların cilalanması, eğri çivilerin düzeltilmesi, bir emtianın su geçirmez hale getirilmesi buna örnek olarak verilebilir.

Patentten doğan hakkın kapsamını belirleyen 73'üncü maddenin 2'inci fıkrasının b, c bentlerinde patent konusu usulün kullanılması ve usulün kullanılmasının üçüncü kişiler tarafından başkalarına teklif edilmesi düzenlenmiştir. Ancak aynı zamanda sözkonusu usule bağlı olarak doğrudan doğruya bir ürün üretiliyorsa bunun korunması ise ayrıca (d) bendinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu hususlar aşağıda sırasıyla açıklanacaktır.

b1) Patent konusu usulün kullanılması,

Usulün kullanılması tıpkı ürün patentlerinde olduğu gibi izinsiz fiili kullanmayı kapsar. Ayrıca hazırlık çalışmalarının da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir.

b2) Kullanılmasının yasak olduğu bilinen veya bilinmesi gereken usul patentinin kullanılmasının üçüncü kişiler tarafından başkasına teklif edilmesi,

Bu tür bir teklifin yasak kapsamına girebilmesi için üçüncü kişinin usul patentinin kullanılmasının yasak olduğunu bilmesi veya açık biçimde bilmesinin gerekmesi şartları aranmaktadır.

b3) Patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerin üçüncü şahıslar tarafından izinsiz olarak; satışa sunulması, kullanılması, ithal edilmesi, satışa sunulmak, kullanılmak veya ithal edilmek üzere kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulması,

Belirlenen bu fiiller patent sahibi veya yetkili kıldığı kişi tarafından önlenebilecektir. Esasen burada sözü edilen haller yukarıda ürün patentinin ihlali sayılan hallerin aynısıdır. Dolayısıyla sözkonusu kullanım tarzları hakkında yukarıda yapılan açıklamalar burada da geçerlidir.

42 Ayiter, s.41.

cc) Patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürün kavramı

Patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen üründen neyin anlaşılması gerektiği, bunun dolaylı olarak elde edilen üründen ayırdedilmesi oldukça zor ve o ölçüde de tartışmaya açıktır. Eğer elde edilen ürünün varlık sebebi doğrudan doğruya usul verilen patent ise ve usul patenti belirgin biçimde bu üründen anlaşılabiliriyorsa patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen üründen söz edilebilir. Bu noktada ürünün tam veya yarım fabrikasyon olmasının önemi yoktur. Örneğin, su geçirmez bir giysi, su geçirmezliği temin eden usulün; parlatılmış bir masa parlatma usulünün neticesi olan doğrudan elde edilmiş bir ürün değildir⁴³. Aynı şekilde bir boya maddesi üretim usulünün Türkiye'de patent alması durumunda, bu usulle yurtdışında üretilen boya maddesinin Türkiye'ye ithal edilmesi, satışa sunulması ve kullanılması yasaklanabilir. Ancak, bu boyama maddesi ile boyanmış tekstil ürünleri bakımından aynı şey söylenemez. Zira boya maddesinin kendisi doğrudan patent alınmış usule bağlı olarak üretilen bir ürün olmasına rağmen, sözkonusu tekstil ürünü patent usulü ile doğrudan doğruya elde edilen bir ürün değildir.⁴⁴ O halde usul patentine bağlı inhisari yetki bu ürünlerin ithali, satışa sunulması ve kullanılmasını kapsar nitelikte değildir.

Kararname'nin 73/2 d maddesi ile patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerin koruma kapsamına alındığı açıktır. Ancak, bunun üçüncü kişilerin bu ürünlerle ilgili olarak hak iddia edebilmelerinin önünün tümü ile kapatılması olarak anlaşılmaması gerekir. Kararname'de bunua ilişkin hüküm olmamakla birlikte, şu iki şartın varlığı halinde üçüncü şahıs sözkonusu ürünle ilgili olarak bir ürün patenti isteyebilmelidir. Bunlardan ilki, ürünün başlı başına bir patente bağlanabilir bir niteliğe sahip olması, ikincisi de usul patenti başvurusunda sözkonusu ürünün önemli unsurları (bileşimi, yapısı gibi) ile ilgili bilgilerin bunları da üretebilecek görünümünü uyandıracak biçimde yazılmamış olması gerekir.⁴⁵ Belirli bir ürün elde edilmesine ilişkin usul patenti sahibine sağlanan haklar ve koruma esasen sadece ülke içinde üretilen ürünlerle sınırlı değildir. Nitekim onun sözkonusu ürünün başka biri tarafından Türkiye'ye ithal edilmesi halinde, ithal edilen bu ürünler ilgili olarakta Kararname'nin kendisine sağladığı korumadan ve haklardan yararlanma imkanı mevcuttur, (PHKH. K. m.84/1).

Belirli bir ürün elde edilmesine ilişkin usul patenti sahibine tanınan önemli bir diğer hak ise isbat yükünün yer değiştirmiş olmasıdır. Kararname'nin 84'üncü maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre, bir ürün veya maddenin üretilmesine ilişkin bir usul patentinin mevcudiyeti halinde, üçüncü şahsın aynı özellikleri taşıyan bir ürün veya madde üretmesi halinde, kural olarak bu ürün veya maddenin patent verilmiş buluş konusu usule göre elde edildiği kabul edilir, (m.84/2). Bu varsayımın aksini isbat üçüncü kişiye düşer.

43 Hubmann, s.126.

44 Bruchhausen tarafından s.126/127 de verilen örnekten mülhemdir.

45 Bu husus, Avrupa patenti ile ilgili olarak Ortan (*Avrupa Patent Sistemi*, C.I, s.178) tarafından zikredilmektedir. Ancak aynı kuralların Kararname'de öngörülen usul patenti için de geçerli olduğu açıktır.

Ancak, üçüncü şahsa karşı dava açılması durumunda, kendisinin üretim ve işletme sırlarının korunmasındaki haklı menfaati göz önünde bulundurulacaktır, (m.84/3).

Bu noktada taraflar arasında buluşun usul ya da ürünemi ilişkin olduğu noktasında bir ihtilafın çıkması da olasıdır. Bu durumda öncelikle istem veya istemler çerçevesinde buluşun ürün ya da usule mi ilişkin olduğunun tesbiti gerekir. Tesbit neticesinde patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen bir ürünün bulunduğu sonucuna varılırsa isbat usulüne ilişkin 84/2 hükmü uygulama alanı bulur.

b) Patent Unsurlarının Üçüncü Kişilerce Dolayısıyla Kullanılması

Kararname'nin 74'üncü maddesinde patent sahibine patent konusu buluşun dolaylı kullanımını men etmek imkanı tanınmaktadır. Buna göre, patent sahibinin patent konusu buluşun uygulanmasını mümkün kılan ve buluşun esasını teşkil eden bir kısmı ile ilgili unsurların veya araçların *üçüncü kişiler tarafından*, patent konusu buluşu kullanmaya yetkili olmayan kişilere verilmesini önleme hakları vardır. Dolaylı kullanımı kısaca patent konusu ürün veya usulü kullanmaya yetkili olanların bunlara ilişkin esaslı unsur veya araçları yetkili olmayanlara vermeleri biçiminde de tanımlayabiliriz. Buna göre, patent unsurlarının üçüncü kişilerce dolaylı kullanımı yasağının özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

- Patent konusu unsur veya araçların verilmesi ile ilgili yasak buluşu kullanmaya yetkili olmayan kişiler içindir. Hüküm üçüncü kişilere, patente bağlanmış bir buluşu kullanma yetkili olmayan kişilere, patent konusu buluşun uygulanmasını mümkün kılan ve buluşun esasını teşkil eden bir kısım ile ilgili unsurların veya araçların verilmesini yasaklamaktadır.⁴⁶ Eğer sözkonusu kişi buluşu, örneğin, bir patent lisansı sözleşmesi ile kullanma hakkını haiz ise bu kapsamın dışında olacağı açıktır. Aynı şekilde patenti kullanma hakkını haiz olan kişi ile hizmet ilişkisi içinde olan kişilerin, yardımcı şahısların da kullanmaya yetkili kişi sayılması gerekir.

- Yasaklanan unsur ve araçlar, patent konusu buluşun uygulanmasını mümkün kılan ve buluşun esasını teşkil eden bir kısmı ile ilgili olmalıdır, (m.74/1). Bir diğer ifade ile kullanıma sunulan unsur veya araçların buluşun önemli öğelerini içermesi gerekir. Ancak unsur veya araçları veren veya teklif eden üçüncü kişinin dolaylı bir patent ihlalden sorumlu tutulabilmeleri için ayrıca subjektif bir şarta daha yer verilmektedir. Bu şart, dolaylı bir patent ihlalden söz edebilmek için üçüncü kişilerin, bu unsurların veya araçların buluşu uygulamaya yeterli olduğunu ve bu amaçla kullanılacağını bilmeleri veya bu durumun yeterince açık olmasıdır, (m.74/1 c.2). Anılan bu hususların varlığının isbatı patent sahibi üzerindedir. Özellikle ikinci halde patent sahibinin isbat külfeti oldukça hafifletilmiştir.

⁴⁶ Kararnamede her ne kadar unsur veya araçların verilmesinden söz ediliyorsa da unsurların veya araçların teklif edilmesinin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir.

- Dolayısıyla kullanma yasağının kapsamının geniş tutulması hakkaniyete uygun olmayan sonuçlar doğurabileceğinden, eğer sözü edilen unsurlar ve araçlar piyasada her zaman bulunabilen ürünler ise, yasak sözkonusu olmayacaktır, (m.74/2). Buna göre piyasadadan kolayca temin edilebilecek günlük ihtiyaçlarla ilgili maddeler, örneğin çivi, tel, vida gibi maddeler "unsurlar ve araçlar" kavramı dışında kalacaktır. Üçüncü kişilerin yani bu maddeleri veren veya teklif edenin, kullanmaya yetkili olmayan kişileri belirtilen fiilleri yapmaya tahrik etmedikleri takdirde dolayısıyla kullanma yasağı sözkonusu olmayacaktır.

- Kararnamenin 74'üncü maddesinin son fıkrası hükmüne göre, sınai veya ticari bir amaç taşımayan özel maksatla veya deneme amacıyla yahut seri üretim olmadan eczanede reçete hazırlanması için patent konusu buluşu kullanan kişiler dolaylı kullanma yasağı bakımından, patenti kullanmaya yetkili olmayan kişiler kapsamında mütalaa edilmeyeceklerdir. Buna göre üçüncü kişinin buluşu bu fiillere yapana verilmesi ya da teklifi dolaylı ihlal sayılmayacaktır.

- Dolaylı kullanım yasağı için patenti kullanmaya yetkili olmayan kişilerin unsur veya araçları kullanmaya başlamaları şart değildir.

V. Patent Başvurusundan Doğan Haklar

Kararname'nin 82 madde hükmü ile başvurunun ilanından⁴⁷ sonra başvurudan doğan haklar düzenlenmekte ve başvuru sahibine geçeci bir koruma sağlanmaktadır. Buna göre patent başvurusunun ilan edilmesinden sonra ve başvuru yürürlükte kaldığı süreçte, patent başvurusu sahibi, patent sahiplerine tanınan haklardan aynen yararlanacaktır. Ayrıca ilan edilmese bile, bu husus üçüncü şahsa bildirilmişse yani üçüncü şahsın müsbet vukufu varsa başvuru sahibi bu haklardan, yayından önce de faydalanabilir.

VI. Patentten Doğan Hakların Kapsamının Sınırları

Hukukun genel prensipleri gereği bir patent konusunun kullanımı kanuna, genel ahlaka veya kamu düzenine ve sağlığa zarar verecek şekilde olamayacaktır. Patent konusunun kullanımı ile ilgili bu genel kural, sadece patentin ihdası anındaki yasak ve sınırlamalar olmayıp, gelecekte kabul edilecek belirli ve belirsiz süreli yasaklama ve sınırlamaları da kapsar, (PHKH. K. m.80).

Patent sahibinin buluş üzerindeki inhisari hakkı, sözü geçen genel prensip yanında, bir dizi sınırlama ve istisnalarada tabidir. Kararname'de patente özgü geleneksel sınırlamalar yanında (PHKH. K. m.75), patentten doğan hakların tükenmesi, ön kullanım

47 Patent başvurusu, başvuru tarihi veya rüçhan hakkı talep edilmişse rüçhan tarihinden itibaren onsekiz aylık sürenin dolması ile başvuru yayınlanacaktır.

hakkı ve zorunlu lisans gibi sınırlamalarda mevcuttur. Aslında bu noktada patentin mülkiği ve belirli bir süre ile sınırlı olmasının da ayrıca zikredilmesi gerekir.

1) Patentten Doğan Hakkın Genel Sınırları

Kararname'nin 75. maddesinde patentten doğan hakkın kapsamı dışında kalan geleneksel fiiller düzenlenmiştir. Bu fiiller aynı zamanda patent hukukuna özgü genel ve geleneksel sınırlandırma halleridir.

a) Sınai veya ticari bir amaç taşımayan ve özel maksatla sınırlı kalan fiiller

Burada kişilerin özel amaçlı kullanmaları esas alınmış, diğer bir ifade ile iktisadi amaçlı olmayan kullanmalar (nicht gewerblichen Zweck) kapsam dışında tutulmuştur. Dolayısıyla iktisadi amaçlı olmayan imal, taklit veya taklit ve imal edilmiş emteayı kullanmak patent sahibinin inhisari kullanma ve değerlendirme yetkisini ihlal edici nitelikte değildir. Örneğin, patentle korunan bir radyonun bir şahıs tarafından kendi evinde kullanmak üzere imal edilmesi patent sahibinin hakkını ihlal edici nitelikte değildir. Buna karşılık aynı radyonun bir okulda veya kamuya açık bir yerde kullanılması veya kullanılmak üzere imal edilmesi patente bağlı hakların ihlali anlamına gelmektedir.⁴⁸

b) Patent konusu buluşu içeren deneme amaçlı fiiller

Bu tür faaliyetler daha ziyade eğitim amaçlı olarak yapılan deneme amaçlı kullanmaları kapsamaktadır. Ancak bu sadece eğitimle de sınırlı değildir. Örneğin, buluşun değerlendirilme imkanının tesibiti veya ıslahı amacıyla yapılan fiiller de kapsam dışıdır. Burada, önem arzeden husus ise denemenin sadece patent konusu buluşla ilgili olması gereğidir. Örneğin, buluşun kullanımı, başka bir konunun denenmesi için yapılıyorsa patent sahibinin hakkı ihlal edilmiş olur.

c) Sadece bir reçetenin oluşturulması için eczanelerde yapılan ilaçların seri üretim olmadan hazırlanarak kullanılması ve bu şekilde hazırlanan ilaçlara ilişkin fiiller

Eczacının doktor reçetesine uygun olarak ısmarlama bir ilaç hazırlaması böyledir. Ancak patentle korunan bir üretim usulünün eczacı tarafından seri üretim sayılabilecek ölçüde kullanılmasının patent hakkının ihlali olacağı açıktır. Diğer bir deyişle bu fiiller küçük bir işletme boyutuna varacak şekilde yapılamayacaktır.

d) Patent konusu buluşun Paris Anlaşması'na dahil ülkelerin gemi veya uzay aracı veya uçak veya kara nakil araçlarının yapımında veya çalıştırılmasında veya bu araçların ihtiyaçlarının karşılanmasında, söz konusu araçların geçici veya tesa-düfü olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunması şartı ile kullanılması, (m.75 1.d).

Hüküm Paris Anlaşmasının 5'inci mük 2'inci maddesinden aynen alınmıştır.⁴⁹ Örneğin, Paris-İstanbul arasında çalışan Fransa'ya ait Orient-Express'de kullanılan, patentle korunan ve patent sahibinin izin ya da onayı olmadan kullanılamayacak bir fren sisteminin, tern İstanbul'da iken kullanılması esasen patent hakkının ihlali anlamına gelir ve bu ihlal Fransa'da patent alan buluş sahibi tarafından ancak uluslararası bir takiple korunabilir. Ancak Kararname'de böyle bir hal veya benzeri durumlarda patent korumasına bir istisna getirilmiş ve sözkonusu fren sisteminin geçici olarak İstanbul'da kullanılması patente bağlı hakkın kullanılmasında sınır kabul edilmiştir.

e) 7.12.1944 tarihli Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşması'nın 27. maddesinde öngörülen fiiller⁵⁰ bir devletin hava aracı ile ilgili ise, bu araçlara bu maddenin hükümleri uygulanır.

Sözkonusu Anlaşmaya göre devlet hava nakil vasıtası; askeri, gümrük ve zabıta hizmetlerinde kullanılan hava nakil vasıtalarıdır. Anlaşma hükümleri gereği, devletin ha-

49 Paris Anlaşmasının ilgili 5. mük. 2'inci maddesi hükmü şöyledir: " (1) Diğer ittifak memleketlerinin gemilerinde, tekne, makineler, techizat ve diğer teferruat aksamı içinde de berat sahibinin beratına mevzu teşkil eden vasıtaların münhasıran geminin ihtiyaçlarına kullanılması ve buu gemilerin memleket sularına muvakkat ve arizi olarak girmiş bulunması şartıyla,

(2) Berata mevzu teşkil eden vasıtaların diğer ittifak memleketlerine hava ve kara cer ve tahrik makinelerinin veya bu makine ve alatin aksam ve teferruatının inşasında veya işletmesinde kullanılması ve bunların muvakketen veya arizi olarak o memleket girmiş bulunması şartıyla, ittifak memleketlerinin her birinde berat sahibinin haklarına hanel gelmez."

50 "İhtira beratı iddialarından mütevellit hacizden muafiyet" başlığını taşıyan 27'inci madde hükmü şöyledir: "a) Akit devletlerden birine ait olup beynelmilel hava seyrü seferinde işleyen hava nakil vasıtalarının diğer bir Akit devletin ülkesine mücade ile girmesi veya mücade ile ve gerek iniş yaparak ve gerek yapmayarak transit geçmesi esnasında, *hava nakil vasıtalarının sureti inşası, makinaları, aksamı, teferruatı veya işleme tarzına müteallik olup ülkesine girilen Devlet tarafından ita veya tescil edilmesi her hangi bir ihtira beratına veyahut nakil vasıtasının plan veya modeline mütedair bir hakkı imtiyaza riayetsizlik iddialariyle mezkur Devlet veya o Devletin eşhasından biri tarafından hava nakil vasıtasının haczi, yolundan alıkonulması veyahut sahibi veya işleticisi aleyhine dava ikamesi veya herhangi bir suretle müdahale olunması caiz olmadığı gibi hava nakil vasıtalarının girdiği Devlet içinde hava nakil vasıtasının yukarıda mevzubahis hacizden muafiyetine müteallik olarak hiçbir suretle emniyet akçesi depozito edilmesi talep olunamayacağı da tabiidir.*

b) İşbu maddenin (a) bendinin ahkamı aynı zamanda hava nakil vasıtası için yedek aksam ve yedek malzemenin depolarda bulundurulmasına ve bir akit Devlet hava nakil vasıtasının diğer bir Akit Devlet ülkesinde tamiri esnasında bu yedek aksam ve malzemenin kullanılmasına ve yerleştirilmesine de şamil olacaktır. Şu kadar ki, ihtira beratına tabi olup bu şekilde depolarda bulundurulmuş bu kabil aksam ve malzemenin hava nakil vasıtasının girdiği Devlet hudutları içinde satış veya tevzii veya ticaret maksadıyla ihracı caiz değildir.

c) İşbu maddenin bahsettiği menafiden ancak işbu anlaşmayı imzalamış olduktan maada (1) sınai mülkiyetin himayesi beynelmilel konvansiyonuna ve bunun tadilatına iştirak etmiş olan veya, (2) işbu konvansiyonu akleden diğer Devletlerin tebasının ihtiralarını tanımak ve bunları layıkıyla himaye etmek zımında ihtira kanunları vazetmiş bulunan Devletler istifade edebilirler."

va aracı veya hava aracı için yedek aksam ve yedek malzeme ile ilgili olarak patentten mütevellit bir haciz talebinden muafiyet sözkonusudur. Örneğin, sözleşmeye taraf Almanya'ya ait bir uçak Türkiye'ye gelince Türkiye'den bir şahsın bu uçak veya uçağın herhangi bir aksamı ile ilgili olarak patentten doğan bir hakkının olduğunu ileri sürmesi veya buna binaen uçak veya aksamı üzerinde ihtiyati tedbir yahut haciz iddiasında bulunması mümkün olmayacaktır. Bu tür bir muafiyetten Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmasına katılmış devletler ile Paris Mukavelesine katılmış devletler ve buna katılmasa bile bu Konvansiyona katılmış ülke vatandaşlarının patentlerini koruma konusunda Kanun çıkarmış devletlerde yararlanabilecektir.

2) Patente Bağlı Hakkın Zaman Bakımından Sınırı

Patentin süresi PHKH. Kararname'nin 72. maddesinde, incelenerek verilen patentin süresinin başvuru tarihinden itibaren 20 yıl, incelemesiz verilen patentlerde bu sürenin 7 yıl olduğu hüküm altına alınmıştır. Ancak incelemesiz verilen patentle ilgili olarak 7 yıllık süre içerisinde patent sahibi tarafından bir inceleme istenecek olursa ve neticede inceleme yapılır ve patent verilirse bu süre ilk patent başvurusundan itibaren 20 yıla uzayacaktır.

3) Patent Hakkının Mülkiliği

Patent hakkının mülkiliği prensibinden kasıt, patentin sadece verildiği memlekette korumaya mazhar olmasıdır. Mülklik prensibi patentten doğan hakkın, patentin verildiği memleketin dışında geçerli olmaması sonucunu doğurur. Yani patentten sahibi lehine doğan inhisari hak yalnız Türkiye sınırları içinde geçerli olacaktır.⁵¹

Patentten doğan hak, mer'i 551 sayılı Kararname ve Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalara göre oluşur. Bir buluşa Türkiye'de patent verilebilmesi için, buluşun 551 sayılı Kararname'de öngörülen şartları taşıması gerekir ve bu şartlar belirleyicidir. Örneğin yeniliğe ilişkin şartlar burada öngörülen kapsamda değerlendirilecektir. Patent başvurusu neticesinde patent verilmesi halinde tanınan hak aynı buluş için başka bir ülkede verilmiş patent veya tanınmış haklardan tamamen bağımsızdır. Dolayısıyla bir buluşa patent verildiğinde bu patente bağlı olarak tanınan hak sadece ülke sınırları içinde geçerlidir. Patent üzerindeki hakkın bu niteliği, şey üzerindeki mülkiyet hakkından ve şahsiyet hakkından onu ayırır. Örneğin, bir saatin maliki olan kimse her ülkede bunun üzerinde hak sahibidir ve mülkiyet hakkına bağlı müsbet ve menfi yetkileri üçüncü şahıslara karşı kullanabilir. Aynı şekilde şahsiyet haklarında mülklik prensibine tabi olmayıp, sahibine her tarafta refakat eder. Oysa bir kimsenin bir buluş için Türkiye'de patent alması, onun patentinin her zaman diğer bir ülkede de korunması sonucunu doğurmaz. Sözkonusu paten-

51 Ayiter, s.91.

tin diğer bir ülkede de korunması ancak milletlerarası veya iki taraflı bir anlaşma ile bu patente koruma sağlanmasına bağlıdır.

Kararname'de mülklik esası benimsenmekle birlikte, bazı maddelerinde bu sistemden ayrıldığı görülmektedir. Örneğin, gerek 2'inci maddede ve gerekse rüçhan hakkına ilişkin 49, 50, 51 maddelerde yabancı memleketlerde yapılan tesciller ve rüçhan hakkı oluşturan haller, bazı şartlar altında Kararname'nin koruması kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla bu hallerde mülklik değil bir üniversellikten bahsedilebilir.

Patentin mülkiliğine bağlanan önemli bir diğer sonuç ise, patentin ihlal edildiği her bir ülkede ayrı dava açılmasında görülür.

Paris Anlaşması'nda, her bir memlekette alınan patentin butlan ve sukut sebepleri ile sürelerinin birbirinden ayrı olduğunu hüküm altına almıştır. Hüküm, Paris Anlaşması'nda da patentin mülkiliği prensibinin kabul edildiğini göstermektedir.

4) Ön Kullanım Hakkı

Patent sahibinin patente bağlı inhisari istifade yetkisi genel sınırlamalar dışında ayrıca ön kullanım hakkı olanlarla, önceki tarihli patent sahiplerine tanınan haklarla da sınırlanmıştır. Buna göre patent başvurusunun yapıldığı tarih ile rüçhan hakkı tarihi arasında buluşu iyi niyetli olarak ülke içinde kullanmakta olan veya kullanım için ciddi ve gerçek tedbirler almış kişi, müracaat sahibine patent verilmesine rağmen patenti kullanmaya devam etmek veya aldığı tedbirlere uygun olarak kullanmaya başlamak hakkını hâizdir. Bu halde patente bağlı hakların sınırlandırılması, patent konusu buluşu fiilen kullanmaya başlamış iyiniyetli şahsın hali hazırdaki iktisadi değerlerini kullanılmasının engellenmesinin hakkaniyete uygun olmayacağı düşüncesine dayanmaktadır. Örneğin, bir şahıs teknik ilerleme ifade eden ve yenilik unsuru taşıyan bir usulü işletme sırrı olarak fabrikasında kullanıyor ve bu arada aynı usul için üçüncü bir şahıs patent müracaatında bulunur ve neticede patent alacak olursa, hakkaniyet düşüncesi buluşu işletmesinde kullanılan şahsın kullanmaya devam etmesi ve buna bağlı olarak üretilen ürünlerin imha edilmemesini haklı gösterir. Bu durumda patent almamış buluş sahibinin mevcut patente rağmen işletmesinin ihtiyacı için usul patentini kullanmaya devam edebilmesi gerekir, (BGH GRUR 1969,35).⁵²

Patent başvurusunun yapıldığı tarih ile rüçhan hakkı tarihi arasında ülke içinde kullanıma başlanmamış olması veya kullanmaya son verilmesi halinde ise ön kullanma hakkının varlığından söz edilemez.⁵³ Ön kullanma hakkı süre olarak başvuru ile rüçhan hakkı arasına sıkıştırılmıştır. Dolayısıyla bundan önceki veya sonraki kullanım veya kul-

52 Örneği, Hubmann, s.135'de zikretmektedir.

53 Bruchhausen, s.132; BGH GRUR 1969, 35

lanmaya hazırlık faaliyetlerinin patente bağlanan hakların istisnasını oluşturması sözkonusu değildir.

Ön kullanım hakkının şartları ve etkilerini şöyle sıralamamız mümkündür:

a) ön kullanım hakkının kazanılmasında birinci şart, buluşun ön kullanıcı tarafından ülke içinde fiilen kullanılıyor olması veya kullanım için ciddi ve gerçek tedbirlerin alınmış olmasıdır. Ancak bu kullanma veya alınmış tedbirlerin patent başvurusunun yapıldığı tarih ile rüçhan hakkı tarihi arasında gerçekleşmesi gerekir.

b) ön kullanıcı buluşun sahibi olmalıdır. Bir diğer ifade ile teknik başarı ile araç arasındaki bağlantıya ilişkin bilginin ön kullanıcı tarafından biliniyor olması gerekir. Bu bilgi kullanıcının kendinden menkul olabileceği gibi, üçüncü kişinin bilgisi veya açık ön kullanımın yurt dışından temini biçiminde olabilecektir.⁵⁴ Dolayısıyla buluş sahibi ön kullanıcı ile buluş sahibi olmasa bile patentli veya patent alınmamış bir buluşu bir sözleşmeye binaen, (örneğin know-how gibi) kullanan kişilerin ön kullanım hakları korunur. Ancak ön kullanıcının buluşa ilişkin bilgiyi nereden ve nasıl edindiği bazı sınırlandırmalara da tabidir. Örneğin, eğer ön kullanıcı buluşu ilişkin bilgilyi patent alan şahıstan gayri kanuni bir usulle elde etmiş olursa bu kullanım hakkından yararlanamayacaktır, (m.77 c.1).

c) ön kullanım hakkının kazanılması durumunda ön kullanıcı, patent konusunu aynı şekilde kullanmaya devam etmek veya alınmış tedbirlere uygun olarak kullanmaya başlamak hakkını haizdir. Ancak burada ön kullanıcının patent konusunu kullanmaya devam etmesi veya alınmış tedbirlere uygun olarak kullanmaya başlaması ancak sahip olduğu işletmenin ihtiyaçlarını giderecek ölçüde olabilecektir, (m.77 c.2). Buna göre ön kullanıcı işletmesinin ihtiyaçları çerçevesinde her türlü kullanma konusunda hak sahibidir. Diğer taraftan kendi işletmesinin ihtiyaçları kapsamında kullanmak kaydı ile üçüncü bir işletmede patent konusunu yaptırmak hakkını da haizdir. Ancak kendisi işletme dışında değerlendirmek amacı ile üretime geçme veya başkasına yaptırma konusunda ayrıca bir hak sahibi değildir.

d) ön kullanıcının yukarıda sözü edilen kullanım hakkı ancak işletme ile birlikte devredilebilecek yahut işletme ile birlikte iktisap edilebilecektir. Dolayısıyla ön kullanma hakkı şahsa değil işletmeye bağlı bir hak olarak tecelli eder. İşletmeye sahip olmadıkça ön kullanıcının mirasçılarının bu hakkı kullanma olanakları da yoktur.

e) ön kullanıcı veya kullanım için ciddi ve gerçek tedbirler alan kişi tarafından satışa sunulmuş ürünlerle ilgili faaliyetler, patent sahibinin hakkının tükenmesi sonucunu doğurmaz.

⁵⁴ Bruchausen, s.132/133; Hubmann, s.135; GRUR 1964, 496.

5) Zorunlu Lisans

Patent üzerindeki inhisari istifade hakkının eşyaya özgü mülkiyetten ayrılan bir tarafı da, patent sahibi veya yetkili kıldığı kişinin patentle korunan buluşu kullanmaları mecburiyetinde görülür. Bu mecburiyetin meşruiyeti teknik bir ilerlemeyi ifade eden ve bir problemi çözen buluşun toplumun istifadesine sunulması gerekliliği görüşüne dayanmakta, bir diğer ifade ile patent üzerinde inhisari hak sahibi olan patent sahibinin bu hakkını kötüye kullanmasının önüne geçilmek istenmektedir. Zorunlu lisansı, patent sahibi veya yetkili kıldığı kişilerin teknik alanda yenilik getiren, kullanılmasında fayda olan patent verilmiş bir buluşu kullanmamaları halinde veya yasada öngörülen diğer hallerde (kamu yararı yada bağımlı lisans), bu patenti kullanmak isteyen kimseye, patent sahibi veya yetkili kıldığı kişilerin zorunlu olarak kullanma imkanı tanımalarını öngören bir sistemdir.⁵⁵

Zorunlu lisans, lisans verilmesi teklifinde bulunulmamış bir patent için, patent konusu buluşun kullanılmaması, patent konularının bağımlılığının söz konusu olması ve kamu yararının bulunması halinde sözkonusu olacaktır, (PHKH. K. m.99). Esasen bu haller sınırlayıcı değildir. Örneğin, Kararname'nin 13'üncü maddesinde öngörülen patentin gasbı davasının açılması neticesinde patent sahibi değişecek olursa, daha önceki patent sahibi veya patent üzerinde lisans hakkı olan kimselerde muayyen şartlarla zorunlu lisans tanınması öngörülmüştür.

6) Patentten Doğan Hakkın Tüketilmesi

Buluş sahibi, patent konusu ürün veya patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünü satışa arz, satmak veya kiralamak yahut lisans sözleşmesi gibi bir işlemle üçüncü şahıslara sunmak konusunda inhisari bir yetkinin ve hakkın sahibidir. Söz konusu iktisadi içerikli işlemler aynı zamanda patentten doğan hakkın unsurlarıdır. Patent konusu ürünün veya patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünün üçüncü bir şahsa bizzat patent sahibi veya onun izni ile bir başka şahıs tarafından iradi ve hukuki bir işlem neticesinde satılması veya devredilmesi durumunda bu ürün üzerinde patent sahibinin inhisari yetkisinin devam edip etmeyeceği, patente bağlı hakları kullanıp kullanamayacağı sorunu ortaya çıkar. Patent sahibinin inhisari yetkisi ve patent üzerinde sahibine sağladığı inhisari hak ile ürünü devralan şahsın ürün üzerinde kazandığı hak dolayısıyla doğan menfaat ihlali "patentten doğan hakkın tüketilmesi" prensibi ile açıklanmaktadır.⁵⁶

55 Kaya, Arslan, 551 Sayılı "Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" İle Getirilen Zorunlu Lisans Sistemi", İHFM, C.LV(1996), s.335 vd.

56 Patentten doğan hakkın tüketilmesi görüşü Kohler tarafından ortaya atılmış ve geliştirilmiş olup uygulamada da kabul görmüştür. Kohler tükenme hakkını sadece kullanmanın türleri ile ilgili olarak öngörmekte, ancak çoğaltma ve koruma konularının kullanılmasını ise üretimin devamı olarak görmektedir. Esasen, tükenen yetki sadece iç ticarete kullanmaya matuf işlemlerdir. Ancak, üretim yetkisi veya yenilemeye matuf tamir imkanının tükenmesi sözkonusu değildir.

Sorun, PHKH. K'nin "Patentten Doğan Hakkın Tüketilmesi" başlığını taşıyan 76. maddesinde şöyle düzenlenmiştir: "Patent sahibi veya onun izni ile Türkiye'de satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller patentten doğan hakkın kapsamı dışında kalır." Patent hakkının tükenmesi ile ilgili şartların belirlenmesinde asıl açıklığa kavuşturulması gereken husus ürünü iktisap eden kimsenin ürünle ilgili hangi fiillerinin patent sahibinin korunan haklarının kapsamı dışında kaldığının tesbit edilmesinde gözükür. Şimdi sırası ile patent hakkının tükenmesine ilişkin şartları belirledikten sonra esasen patent üzerindeki fiillerin neler olduğunun tesbiti yoluna gitmemiz gerekir.

a. Patent hakkının tükenmesi öncelikle patent konusu ürün veya patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerle ilgilidir. Eğer patent konusu ürün veya patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürün sahibi tarafından ticaret mevkiine konulmuş, yani satışa sunulmuş ve üçüncü şahıs tarafından bu ürün hukuka uygun olarak iktisap edilecek olursa, sözkonusu ürünler bu andan itibaren artık patent sahibinin tasarruf ve etki alanından bağımsız kalır. Bunun neticesinde patent konusu ürünü elinde bulunduran şahıs artık elde ettiği ürün üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir ve ürünü herhangi bir engelle karşılaşmaksızın tüketebilir ve kullanabilir. Patentten doğan hakkın tükendiği durumlarda, patent sahibinin ürünün tekrar satılması veya işleme konu olmasını muayyen fiyat gibi üçüncü şahısları da bağlayıcı nitelikte belirli şartlara tabi tutması mümkün değildir. Böyle bir bağlam ancak nisbi ve borçlandırıcı bir yükümlülük doğurabilir.

b. Patentten doğan hakkın tükenebilmesi için üçüncü şahsın ürünü patent sahibinin rızasına dayanan bir işlemle kazanmış olması, bir diğer ifade ile iradi bir eylem ve işlemle kazanması gerekir. Eğer üçüncü şahsın ürünü iktisabı patent sahibinin iradesi dışında örneğin, bulma veya çalma gibi bir eylem neticesinde gerçekleşecek olursa patent sahibinin patentten doğan hakları tükenmez.

Bu konuda esasen zorunlu lisansla elde edilen ürünler özellik gösterir. Kararname'nin 114'üncü maddesi hükmüne göre, zorunlu lisans kararında lisans alan kamu yararı gerektiriyorsa açıkça ithale yetkili kılınabilecektir. Böyle bir durumda patent konusu ürün ikinci bir ülkeden ithal edilmesi durumunda patent sahibinin patentin sağladığı inhisari yetkiden hareketle sözkonusu ürünlerin iktisabı veya tekrar kullanılmasını engellemek imkanı bulunmamaktadır.

c. Ürün patentlerinde tükenen esasen bir ürünün örneğin bir makinanın üzerindeki kullanma yetkisidir. Somut olarak bir makina üzerindeki hakkın tükenebilmesi için bu ürünün patent sahibi veya hukuki haleflerince hukuka uygun biçimde ticaret mevkiine konulması gerekir. Böyle bir durumda makinanın mülkiyetini kazanan kimse bunu tekrar satabilir satışa sunabilir, devir ve temlik edebilir veya kullanabilir. Bu tür yetkiler ikinci veya üçüncü sıradaki malikler açısından da geçerlidir. Ancak belirli bir bölge ile sınırlı bir lisansın varlığı halinde, lisans alan ürünü bu bölge dışında sözleşmeye aykırı biçimde ticaret mevkiine koyacak olursa tükenme sözkonusu olmaz. Ancak bu şahıs yetki verilen

bölgede ürünü devir ve temlik edecek olursa, bu andan itibaren ürün diğer bölgelerde de satılabilir ve patent sahibinin koruma hakkından söz edilemez.

d. Usul patentlerinde tükenme sözkonusu değildir. Ancak usul patentinin sahibine sağladığı hakların belirli bir ölçüde azalması mümkündür. Şayet usulün icrasına ilişkin bir mekanizma devredilecek olursa, bu usul, mekanizma kullanıldığı sürece tükenecektir.

e. Patentten doğan hakkın tükenmesi sadece ürünün patent sahibi tarafından değil, sözkonusu ürün veya usule bağlı olarak doğrudan doğruya elde edilen ürünün patent sahibinin izni ile Türkiye'de satışa sunulması halinde de geçerlidir. Yani, patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerle ilgili olarak patentten doğan hakkın tükenmesi mümkündür.

f. Patent hakkının tükenmesinde mülklik esası geçerli olduğundan tükenme sadece koruma hakkının geçerli olduğu ülke sınırları içinde etkilidir. Dolayısıyla şayet patent konusu ürün Türkiye dışında patent sahibi veya onun izni ile bir üçüncü şahıs tarafından ticaret mevkiine konulacak olursa Türkiye'de geçerli patent dolayısıyla hakkın tükenmesinden söz edilemez. Örneğin bir buluş için hem Türkiye, hemde Almanya'da patent verilmesi, veya Türkiye'de patent alınmış bir buluşla ilgili olarak Almanya'da lisans verilmesi halinde sonuncusuna bağlı olarak Almanya'da bir ürünün imal edilmiş olması durumunda bu ürün Türkiye'ye ithal edilecek olursa, buluş sahibi Türkiye'de almış olduğu patent dolayısıyla inhisari hakkını kullanabilir. Ürünün Almanya'da patent sahibinin rızası ile satılmış bulunması sonucu değiştirmeyecektir.

Patent sahibinin izni ile Türkiye dışında ikinci bir ülkede örneğin, Bulgaristan'da imal edilen veya satışa sunulan ürünün, patent sahibinin haklarının korunduğu ülkeye yani Türkiye'ye ithal edilmesi "paralel ithal" olarak adlandırılmaktadır. Patent hakkının tükenmesi konusunda mülklik ilkesi esas olduğundan patent sahibi veya haleflerinin paralel ithali engellemek hakları mevcuttur. Bu aynı zamanda sadece patent hakkının tükenmesinin ülkeselliği değil, doğrudan gayri maddi hakların tanınmasında mülklik esasının bulunmasının da tabii bir sonucudur.⁵⁷

g. Patentten doğan hakkın tükenmesi esasen buluş idesinin tümü ile tükenmesi anlamına gelmez. Zira buluş idesinin çoğu zaman satım işlemi olan rizai bir borçlar hukuku işlemiyle ortadan kaldırılması ve zarara uğratılması düşünülemez. O halde burada açıklanması gereken husus tükenen hakların ne olduğudur. Esasen patent konusu ürün patent sahibi tarafından üçüncü şahsın istifadesine sunulurken münhasıran ürün satılmaktadır. Dolayısıyla tükenmenin içeriği tesbit edilirken kullanma haklarının esas alınması gerekmektedir. PHKH. K'nin 73'üncü maddesinde patent sahibinin, üçüncü şahıslara yasaklayabileceği fiillerin neler olduğu sayılmıştır. Buna göre, patent konusu ürün üçüncü şahıs tarafından üretilemez, satılamaz, kullanılamaz, ithal edilemez veya kişisel ihtiyaç dışında bir nedenle elinde bulundurulamaz. Patent sahibinin ürünü satışa sunması halinde tüke-

57 Okutan, Gül; *Exhaustion of Intellectual Property Rights: A Non-Tariff Barrier to International Trade ?* Annales de la Faculte de Droit d'Istanbul, XXX/No.46, March 1996, s.110 vd, 118).

nen hakkı patent üçüncü şahsın mülkiyetinde olan ürünün tekrar satılması, devredilmesi, kullanılması ile ilgili haklardır. Dolayısıyla ürünü alan üçüncü şahıs buluş idesinin özüne dokunmayan ve müstakil olarak ürün üzerinde tasarruf niteliğinde olan fiilleri yapabilecektir ve patent sahibi bura dokunamayacaktır. Ancak, sözkonusu ürünün şahsi ihtiyaç dışında tekrar üretilmesi, çoğaltılmak suretiyle satılması, buluş idesinin özüne dokunur biçimde değiştirilmesi, ithal edilmesi devralan tarafından yapılamaz ve patent sahibinin bunları engellemek hakkı vardır. Kanaatımızca, patent üzerindeki hakkın tükenmesi istisnai bir düzenlemedir. Ürünü satın alan kimsenin kendini patent sahibi yerine koyarak yapmış olduğu işlemler buluşun özüne dokunan işlemler olup, tükenmenin hakkının kapsamında olmamak gerekir. Dolayısıyla patentli ürünlerin satışa sunulmasında tükenen sadece ticaret mevkiine koymaya yönelik işlemlerdir. Oysa idenin canlandırılmasına yönelik üretim, değiştirme ve tamir yetkileri hala patent alan üzerinde kalmaya devam eder. Ancak, ürünü satın alan kimse devir ve bu kapsama dahil olan rehin, teminat devri ve benzeri işlemleri yapmakta serbesttir. Ancak ürünü çoğaltmak veya birden çok şahsa kiralamak suretiyle halka arz veya umumun istifadesine sunmak durumunda patent sahibinin müdahale hakkı devam edecektir.

VII. Önceki Tarihli Patent Etkisi

Patent sahibinin, patent hakkı ve patentten doğan hakları, ancak bunların yasal yollardan kazanılmış olması halinde korunacaktır. Esasen patent tek başına patent sahibinin mutlak hak sahipliğini gösterir bir belge değildir. Eğer patent, bir şekilde gerçek hak sahibi olmayan kimseye verilmişse, Kararname'nin 13'ünü maddesinde gerçek patent hakkı sahibine patentin gasbı davası açmak hakkı tanınmıştır. Bu dava ile gerçek patent hakkı sahibi, patentten doğan diğer hak ve talepleri saklı kalmak şartıyla patentin kendisine devir edilmesini isteyebilecektir.⁵⁸ Böyle bir davanın açılması halinde, patent sahibi patentini kendi patentinden daha önceki rüçhan tarihine sahip olan patent sahiplerinin açmış olduğu patente tecavüz davasında bir savunma gerekçesi olarak ileri süremeyecektir.

⁵⁸ Bu davanın neticesinde davacının gerçek hak sahibi olduğu sonucuna varılacak olursa durumun sicile tescil edilmesi ile birlikte, başta lisans olmak üzere patent üzerinde üçüncü şahıslara ait tüm haklar sona erecektir. Böyle bir durumda gerçek patent sahibi olmayan kişi iki aylık, bu kişi ile lisans sözleşmesi yapan ve lisans sözleşmesine uygun olarak patent konusu kullanmaya başlayan veya kullanmak amacı ile ciddi hazırlıklar yapan kişi ise dört aylık bir süre içinde, gerçek patent sahibi/sahiplerinden isteğe bağlı ve inhisari olmayan bir lisans verilmesini isteyebilecektir. Gerçek patent hakkı sahibi/sahiplerinin isteğe bağlı ve inhisari olmayan bir lisans sözleşmesi yapması halinde talep sahibinin mahkemeye başvurma hakkı vardır. Böyle bir lisans verilmesinde lisansın süre ve şartlarında zorunlu lisansa ilişkin hükümler geçerli olacaktır, (PHKH. K. m.14).

Taleple ilgili bu süreler gerçek patent sahibinin sicile kayıt edildiğinin Enstitü tarafından kendilerine tebliğinden itibaren başlayacaktır. Burada talep sahibine tanınan 2 ve 4 aylık süreler hak düşürücü süredir. Ayrıca inhisari olmayan bir lisans talebinde bulunan kişilerin patenti kullanmaya başladığı veya kullanım için ciddi hazırlıklar yaptığı sırada kötü niyetli olmamaları gerekmektedir. Bu şahısların sözkonusu buluş için patent talep etmek hakkının başkası olduğunu bilmeleri durumunda böyle bir lisans sözleşmesi yapılması talebinde bulunma hakları yoktur. Burada bilmenin aranması gerekir. Bilmeleri gerekiyor iddiası dinlenemez gerekir.